

Om alles weg te nemen heeft hij den kerkeraad Christelijke Satisfactie ghedaen. (Zie het Extract uit de Resolutiën des Kerckenraeds 20 Dec. 1641 bij Dr R. Krul: Dr Daniël Jongtys Ewoutsz. De Tijdspiegel dl. 3 p. 78.)

Het geschriftje van Calcman bracht de pen van zekere W. S. in beweging. Deze onbekende liet in 1641 een „Korte-Aenwysinghe dat het tegen-gift van den orgelbestormer ongezond is” drukken. Ook dit werkje brengt niet veel verder. Sommige bladzijden zijn onnoodig bereid voor den orgelbestormer (p. 11, 12, 16 b.v.) en het slot is weinig versterkend: Maer is ende blijft haar verstand, dat de waarheid en de Deugd zijn middelwegen: 2 klippen door zeylende, moet men den eenen niet zoo zeer wijken, dat men op den anderen vervalte. Weest niet al te rechtveerdigh, noch al te wijs, opdat ghy geen verwoestinge en maket (p. 32).

Huygens laat nog afdrucken een collectie brieven en een paar gedichten van vooraanstaanden uit binnen en buitenland en ontvangt September 1641 bericht dat Rivet en nog een tiental heeren bij het orgel hadden gezongen. De proef was zoo geslaagd dat 29 September het instrument in den dienst zou begeelden.

Zaandam.

S. ZWART Jz.

UIT DE BUIENLANDSCHE KERKEN

„Vrijheid”.

I.

Is de Kerk in Duitschland nog vrij? Kunt ge nog volkomen vrij des Zondags Gods Woord verkondigen, zooals dat behoort?

Dat is bijna steeds weer de vraag, die ons wordt gesteld, als we hier met meelevende leden onzer Kerken in aanraking komen, die graag iets meer willen weten van de Duitse toestanden op kerkelijk gebied, dan ze daarvan in de Nederlandsche bladen kunnen gewaar worden.

Wanneer we trachten, daarvan iets te zeggen, beginnen we met de opmerking, dat het niet gemakkelijk gaat om iets gewaar te worden van datgene, dat zich in het groote Duitse rijk afspeelt, als men geheel aan den buitenkant leeft, en daarenboven ook nog zeer geïsoleerd is door allerlei natuurlijke en niet-natuurlijke omstandigheden.

Iemand, die aan de periferie woont en meestal niet verderop komt, heeft in den regel weinig kennis van hetgeen zich meer naar het midden en in het centrum zelf of nog verder verwijderd, afspeelt; het kringetje, dat men van een bepaalde plaats kan overzien, is betrekkelijk klein.

Daar komt nog iets bij. Het is immers toch mogelijk, wanneer men zich aan den buitenkant bevindt, in onze dagen zonder veel moeite kennis te krijgen van de gebeurtenissen in het centrum en in de verst verwijderde streken: De pers en de draadloze berichtendienst zorgen wel, dat men tot in de finesses over de voorvallen van den dag wordt ingelicht!

Inderaad! Zoo is het bij ons. Ons landje is wel niet zoo groot, maar toch nog wel van zulk een omvang, dat er best hier of daar iets van beteekenis kan plaats hebben, waarvan men zonder meer op het grootste gedeelte van Neerlandsch oppervlakte onkundig blijft en ook blijven zou, indien pers en radio er niet waren. Maar als (om dat maar eens te noemen) vandaag in Kampen de jaarlijksche samenkomst voor de Theologische Hoogeschool wordt gehouden, dan lezen we hier in Coevorden vanavond in De Standaard reeds een uitvoerig verslag van een groot deel van hetgeen daar is verhandeld, en aan het eind van de week komen de kerkelijke bladen hetzelfde geven met of zonder nadere aanvullingen van persoonlijke impressies.

Zoo is het in Duitschland niet.

Het mag, naar we meenen, algemeen als bekend worden verondersteld, dat in Duitschland geen persvrijheid bestaat in onzen zin van het woord. Wel wordt daar veel over het woord „vrijheid” gesproken en geschreven met veel ophef, maar wij Nederlanders zeggen wel eens: „Wat is een woord?”, en dat geldt daar met name. Want wij zijn gewoon, het begrip, dat men in Duitschland weergeeft met het woord „vrijheid”, anders uit te drukken. Men heeft in Duitschland een gelijkgeschakelde (hier praatten sommigen ook al wel eens van „ingeschakelde”) vrijheid. Dat wil zeggen: de zaak, die men met het woord „vrijheid” aanduidt, is nu aangepast aan de daar heerschende beginselen, en daardoor is de inhoud van dat woord zoo totaal anders geworden, dat men het vroeger bedoelde er heelemaal niet meer in herkent en ook niet een restje zelfs er van weervindt. Het oude woord wordt nog altijd gebruikt (waarschijnlijk voor de onwennigheid van

de menschen), maar het duidt zeer beslist een andere zaak aan.

Het is ons niet geheel duidelijk, of we voor die nieuwe zaak in ons oude spraakgebruik ook een woord hebben, dat haar volkomen zuiver weergeeft: in elk geval is het een woord, dat in de Dwangbuurt woont.

In verband daarmee is het nu b.v. ook verboden, dat in de bladen berichten worden opgenomen over hetgeen er voorvalt op Kerkelijk en Christelijk terrein. Men mag over de dingen, die voor het Kerkelijk leven vaak van zeer groot gewicht zijn, en die men in bepaalde kringen gaarne zou weten, eenvoudig niets meer schrijven, met uitzonderingen van enkele algemeenheden.

Dat geldt niet alleen voor de dagbladen en voor die periodieken, die een meer algemeen karakter dragen: ook de zuiver kerkelijke organen, voorzoover ze nog niet zijn verboden, vallen onder dien regel. En vele er van hebben door de overtreding van dat gebod op niet zoo erg minzame wijze de gevolgen ondervonden: ze werden eerst voor enkele weken, en later voor altijd of „bis auf weiteres” verboden. Menige Kerkbode is daarvan reeds het slachtoffer geworden; van de onder ons bekende noem ik als voorbeeld „Unter dem Wort” en de nu nog pas verboden „Reformierte Kirchenzeitung”.

Opmerkelijk is daarbij, dat de redenen van zulk een verbod heel vaak niet eens worden opgegeven, of, indien dat wel het geval is, verboden wordt die te publiceren of zelfs aan de lezers van het blad mee te deelen.

We willen met die opmerkingen dit maar zeggen: Wanneer iemand meer wil weten van de toestanden in Duitschland, dan daarover voorkomt in de bladen in Nederland, we moeilijk door middel van gegevens uit de Duitse kerkelijke pers aan dien wensch kunnen voldoen, omdat die pers voor het grootste deel (wat de orthodoxe richting betreft!) is opgeheven door de autoriteiten, en voorzoover ze nog bestaat toch over de dingen die men weten wil niets mag publiceren. Het is dan in den regel ook zoo, dat de berichtgeving over de toestanden op kerkelijk gebied in Duitschland in de Nederlandsche pers méér feitenmateriaal biedt, dan in de Duitse.

Nu wil dat nog niet zeggen, dat die berichtgeving altijd geheel juist is. Af en toe zijn over de Duitse toestanden ook wel eens mededeelingen gedaan, die of bepaald onjuist waren, of zeer eenzijdig; en met name het laatste is herhaaldelijk voorgekomen. Er is een tijd geweest, dat we den indruk hadden, dat er achter de berichtgeving over de Duitse toestanden een bepaalde tendenz zat; dat men opzettelijk voor een zekere richting flatterende berichten doorgaf. Gelukkig is de laatste paar jaar dit kwaad, voorzoover we kunnen beoordeelen, heel wat minder geworden, om niet te zeggen: geweken.

Kunnen we dus door die omstandigheid, dat de Kerkelijke pers in Duitschland of niet meer bestaat, of (zoo ze nog bestaat) geen berichten mag opnemen en zoo doorgeven, weinig meer mededeelen, dan men door de Nederlandsche bladen reeds weet, we vleien er ons mee ook reeds zoo iets te hebben gezegd over dat begrip, door ons boven dit artikel afgedrukt: „Vrijheid”, en hoe landsgrenzen zulk een begrip op eenmaal een anderen inhoud kunnen geven: Als ik vandaag in Coevorden zit, en ik hoor iemand over vrijheid spreken, en ik ga morgen de grens over en hoor daar ook iemand dat woord noemen (misschien wel met heel veel ophef!), dan weet ik zeker, dat de laatste iets anders bedoelt, dan de eerste; en ook even zeker, dat ik bij dat laatste een heel onvrij gevoel krijg en zeg: Geef mij dan die andere vrijheid maar! daar bevind ik me beter bij!

VAN RAALTE.

STEMMEN UIT ONZE KERKEN

Is Dr Steen een calvinistisch wijsgeer?

De verschijning van het boekje van Dr H. Steen: „Philosophia deformata” acht ik een ernstig feit, een feit, dat veel te denken geeft. En dat niet ten aanzien van de wijsbegeerte van Prof. Vollenhoven, welke in dit geschrift bestreden wordt, maar het boekje geeft ons vooral veel te denken t.o.v. z'n auteur, die in z'n bestrijding eigen wijsgeerige gedachten bloot geeft, waarover ieder, die zich in z'n wetenschap aan Schrift en belijdenis onderwerpt, zich ten hoogste verbazen en bedroeven moet.

De verbazing, die — met droefheid gepaard — al lezende ons vervult, betreft in de eerste plaats den meer dan arroganten toon, welken de schrijver zich aanmatigt tegenover Prof. Vollenhoven. We willen daarvan een enkel staaltje geven.

Dr Steen spreekt over Prof. V.'s onwetenschappelijke en onbroederlijke houding (blz. 18), zegt van z'n tegenstander, dat deze zoo misschien wel de massa op de markt overhult (blz. 18) en op het eenvoudige volk den indruk maakt, dat men zeer ijvert voor Gods Woord (blz. 15), maar Prof. V. verstaat niets van de Gereformeerde Christologie en anthropologie (blz. 29), zoodat

z'n gansche conceptie slechts fantasie is (blz. 29). We hooren ook deze terechtwijzing, dat Prof. V. niet wijzer moet zijn dan God (blz. 44) en dat hij zich geen rekenschap heeft gegeven van de verschillende problemen, die zich hier voordoen (blz. 44), want hij haspelt zooveel door elkander (blz. 51), z'n stelsel is oppervlakkig, heft feitelijk de wetenschap op (blz. 50), hij verklaart niets (blz. 57), het is alles even vreemd en onwetenschappelijk (blz. 58), hij verraadt groote onkunde of is opzettelijk misleidend (blz. 60), hij begrijpt de belijdenis niet (blz. 80), z'n heele systeem wordt een machtig woordenspel (blz. 113) enz. enz.

Ieder voelt, dat een auteur, die op dergelijke wijze zoo'n corruptie sleet, niet alleen zichzelf reeds lang den weg heeft toegesloten voor een ernstige, eerlijk-wetenschappelijke bestrijding, maar ook door dit alles z'n lezers dusdanig beïnvloedt, dat zij zich geïrd afwenden niet van den bestredene, doch van diens bestrijder.

We moeten dan ook een innerlijken weerstand overwinnen om op dit geschrift nog iets dieper in te gaan.

We zullen ons niet begeven tot een weerlegging van de talloze beschuldigingen in dit boek geuit tegen de calvinistische wijsbegeerte. „k Geloof, dat dit volmaakt overbodig is, omdat deze beschuldigingen op ons Geref. volk niet den minsten indruk zullen maken, nog minder dan de pijlen, die werden afgeschoten door Prof. Hepp. Ieder toch, die ernstig kennis maakt met de werken van onze calvinistische wijsgeeren, zal onmiddellijk de voosheid van deze beschuldigingen inzien en onder dit alles z'n sympathie voor de calvinistische wijsbegeerte voelen groeien. En een serieuze weerlegging zal m.i. Dr Steen niet tot betere gedachten brengen, wijl deze blijkbaar zich heeft ingesteld in een wijsgeerige conceptie van zeer bedenkelijk gehalte, een zgn. synthese-philosophie, die de Schriftgegevens tracht te wringen binnen het raam van denkbeelden, welke aan de ongeloofige wijsbegeerte zijn ontleend. Dat zo iets in onze kringen op wetenschappelijk terrein mogelijk is, is geen geheim meer, al is het diep te betreuren. Maar het uiterst droevige en verbazingwekkende in dit geval is, dat iemand niet schroomt denkbeelden te propageeren, die zelfs op het eerste gezicht met Schrift en belijdenis in flagrante tegenspraak zijn, terwijl zulks geschiedt onder de bewering, dat ieder gereformeerde deze denkbeelden als waarheid zal moeten toestemmen, omdat het de zuivere leer der belijdenis is.

Het boekje van Dr Steen is dan ook een duidelijk bewijs van een noodlottige verwarring der geesten. De geest der wereld blijkt zelfs op sommigen van onze kerkelijke voorgangers grooten invloed te hebben. Die geest moet — ook waar hij zich hult in wetenschappelijk gewaad — weersproken worden, opdat de schapen van den Goeden Herder niet afvallig worden gemaakt door de ijdele filosofie, gedachtig aan het woord der Heilige Schrift: want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u (1 Cor. 11: 19).

Met het oog op het bovenstaande willen we dan in het kort een onderzoek instellen naar de wijsgeerige grondgedachten van Dr Steen, voorzoover deze in dit geschrift naar voren komen.

Bedenkelijk is allereerst dit, dat de auteur onomwonden uitspreekt, dat hij veel goeds vindt bij denkers, met wie hij in de laatste beginselen verschilt. Deze uitspraak krijgt te meer teekening, wanneer we er op letten, dat hij, die heidenen en ongeloofigen zegt te waardeeren, zoo goed als niets waardeeren kan bij een geestverwanten wijsgeer, n.l. Prof. V., met wien hij toch staat op den grondslag van dezelfde belijdenis.

Voorts lezen we met verbazing, dat Dr S. beweert: „Ik erken niet dit hoofdmotief der „Schriftuurlijke” wijsbegeerte, n.l. deze grens tusschen God en kosmos” (blz. 20). Hij noemt dan ook zichzelf: partiële-theïst, d.w.z. iemand, die een deel van het geschapene tot het goddelijke rekent en souvereiniteit toekent. In verband daarmee staat, dat hij op blz. 46 zegt: „Ik kan me immers best den kosmos denken als niet onder de wet staande”. Ook dit: „Men kan nog niet zoo, zonder meer zeggen, dat God staat boven zijn (bedoeld is: Zijn) wet voor de schepselen gesteld” (blz. 46). Natuurlijk, want als er in het geschapene iets goddelijks is, dan staat dit goddelijke met God boven de wet.

Ook onderscheidt hij niet meer tusschen wet en Wetgever, daar hij poneert „dat de wet is God” (blz. 47). Wie leert, dat het onder-de-wet-zijn wezenskenmerk der wereld is, wordt door Dr S. pantheïst genoemd (blz. 47). Zoo wordt niet alleen Prof. V., maar worden alle calvinisten in den hoek van het pantheïsme geduwd. Per consequentiam moet hetzelfde banvonnis den catechismus treffen, die heel den mensch en dus ook heel de schepping onder de wet Gods ziet. Geen andere gevolgtrekking kan hier worden gemaakt dan dat datgene, wat Dr S. in het geschapene tot het goddelijke rekent, ook in dit opzicht met God op één lijn staat, dat het mede met Hem wetgever is en wetten stelt.

Al verder komen we te weten, dat de auteur de heele wereld ziet onder het aspect van „wezen en verschijning”. Dat „wezen” der dingen is verborgen, kennen we niet, maar het is datgene, wat in zichzelf bestaat (substantie). Het „wezen” is dus zelfgenoegzaam. In dat „wezen” zullen we dan ook te zoeken hebben het goddelijk, wetgevende deel binnen den kosmos. Nu zegt de schrijver wel, dat het „in zichzelf bestaande” een creatuurlijke zelfstandigheid beteekent, maar deze twee beweringen kunnen niet tegelijkertijd waar zijn, omdat een creatuur juist nooit in zichzelf bestaat, noch bestaan kan. Zoo stuiten we hier op een antinomie, een bewijs, dat het denken op verkeerd spoor is. Dr S. dekt zich door — zonder enig bewijs — te poneeren, dat de Heilige Schrift in tegenstelling met Prof. V. wel van ideeën en wezenheden spreekt. We moeten dit blijkbaar op zijn gezag aanvaarden.

Het bovenstaande krijgt z'n toespitsing in schrijvers anthropologie, die allerwonderlijkst is. Ze komt hierop neer. De mensch bestaat uit twee substanties: ziel en lichaam. Deze twee worden tot eenheid verbonden in het ik (Dr S. zegt: de 1ste). Dat ik is geen derde substantie, het is een formeel iets. Het ik is ook niet de heele mensch, nee, het is iets in den mensch, het is de „vorm Gods”, het beeld Gods, ook de „persoon” genoemd. Wanneer de auteur deze onschriftuurlijke ge-

dachten in stomme vennis laten als waarheid.

Ja, ja, toheid erken niet als godd. Zelfgenoegzaam beeld Gods mensch (hous algeme loslaten, da

Dr S. lees van het wi het menac stelt, met a Het vols ook hieru eenheidsb dat de zi heeld God De karak jectivisme worden toe tisch kan wereld won overige de Tusschen b niet alleen deel in d neert, dat Gods kan „Ziel en li houding ui de ziel, de llichaam, de kloof van auteur de z Van een m genot. Wee te hulp ger Gods Woord „lager” beg stof, maar den gescha en deze is (n.l. den m mensch) G

We noem dezen auteu eenheid let verhouding (band des vijk blz. 10

k Geloof dit artikel geer?, vold kunnen ant staande ge „philosophie met Prof. K van Assen. 's-Gr.

We noem dezen auteu eenheid let verhouding (band des vijk blz. 10

k Geloof dit artikel geer?, vold kunnen ant staande ge „philosophie met Prof. K van Assen. 's-Gr.

We noem dezen auteu eenheid let verhouding (band des vijk blz. 10

k Geloof dit artikel geer?, vold kunnen ant staande ge „philosophie met Prof. K van Assen. 's-Gr.

We noem dezen auteu eenheid let verhouding (band des vijk blz. 10

k Geloof dit artikel geer?, vold kunnen ant staande ge „philosophie met Prof. K van Assen. 's-Gr.

We noem dezen auteu eenheid let verhouding (band des vijk blz. 10

(blz. 29). We V. niet wijzer
geen reken-
de problemen,
haspelt zooveel
ervlakkig, heft
verklaart niets
wetenschappelijke
of is op
de belijdenis
een machtig

ergelijke wijze
zichzelf reeds
ernstige, eerlijk-
door dit alles
zich geërgerd
och van diens

veerstand over-
per in te gaan.
eerlegging van
geuit tegen de
dit volmaakt
op ons Geref.
aken, nog min-
ten door Prof.
maakt met de
en, zal onmid-
lgingen inzien
calvinistische
ze weerlegging
eften brengen,
id in een wijs-
k gehalte, een
gegevens tracht
beelden, welke
leend. Dat zoo-
terrein moge-
p te betrouwen.
gwekkende in
denkbeelden te
cht met Schrift
n, terwijl zulks
gereformeerde
en toestemmen,
is.

een duidelijk
g der geesten.
nigen van onze
te hebben. Die
wetenschappelijke
dat de schapen
orden gemaakt
aan het woord
ook ketterijen
zijn, openbaar

len we dan in
de wijsgeerige
er deze in dit

auteur onom-
dit bij denkers,
verschilt. Deze
meer we er op
ovigen zegt te
en kan bij een
t wien hij toch
belijdenis.

Dr S. beweert:
ftuurlijke" wijs-
a kosmos" (blz.
sel-theïst, d.w.z.
tot het godde-
verband daar-
aan me immers
onder de wet
so, zonder meer
doeld is: Zijn)
(6). Natuurlijk,
ldelijks is, dan
vet.

en wet en Wet-
is God" (blz.
wezenskenmerk
eïst genoemd
maar worden
pantheïsme ge-
lfde banvonniss-
sch en dus ook
st. Geen andere
t dan dat dat
het goddelijke
een lijn staat,
n wetten stelt.
auteur de heele
en en verschij-
borgen, kennen
in zichzelf
dus zelfgenoeg-
ook te zoeken
al binnen den
het „in zichzelf
heid betekend,
et tegelijkertijd
oort in zichzelf
we hier op een
t op verkeerd
eenig bewijs —
genstelling met
eden spreekt.
aanvaarden.

g in schrijvers
Ze komt hierop
anties; ziel en
l verbonden in
een derde sub-
is ook niet de
mensch, het is
e „persoon" ge-
rftuurlijke ge-

dachten breed heeft uiteengezet, lezen we tot onze
stomme verbazing: „tot zoover hebben we de belijde-
nis laten spreken. Dit moet dus ieder Gereformeerde
als waarheid erkennen" (blz. 91).

Ja, ja, tot op 1937 heeft ieder Gereformeerde als waar-
heid erkend, dat er in de schepping en in den mensch
niets goddelijks is, dat God alleen de Souvereine, de
Zelfgenoegzame, de Wetgever is en dat heel de mensch
beeld Gods is, niet slechts een goddelijke kern in den
mensch (het ik). We zouden nu deze grondslagen van
ons algemeen en ongetwijfeld Christelijk geloof moeten
loslaten, daartoe uitgenoodigd door een Geref. predikant.

Dr S. leert zich in dit alles kennen als een aanhanger
van het wijsgeerig subjectivisme, de theorie, die
het menscheel subject vergoddelijkt, boven de wet
stelt, met souvereiniteit bekleedt.

Het volstrekt onhoudbare van deze meening blijkt
ook hieruit, dat hij het sterven het formeele ik, als
eenheidsband tusschen ziel en lichaam verdwijnt, zoo-
dat de zielen na het sterven onpersoonlijk en geen
beeld Gods meer zouden zijn.

De karakterisering van Dr S.'s wijsbegeerte als sub-
jectivisme is nog niet voldoende. Er moet nog aan
worden toegevoegd, dat dit subjectivisme een gnos-
tisch karakter draagt. D.w.z. het goddelijke in de
wereld wordt in scherpe tegenstelling gezien met het
overige deel der schepping, dat wel onder de wet staat.
Tusschen beide is een onoverbrugbare kloof. Dit blijkt
niet alleen hieruit, dat de schrijver de ziel het hogere
deel in den mensch noemt (blz. 93), maar ook po-
neert, dat het menscheel lichaam geen gelijkenis
Gods kan vertoonen, omdat God geestelijk is (blz. 99).
„Ziel en lichaam, geest en stof drukken dezelfde ver-
houding uit van schepper en scheppel" (blz. 99). Dus
de ziel, de geest met het ik als kern, is God, terwijl het
lichaam, de stof, de verschijning het lagere is, door een
kloof van het hogere gescheiden. Daarom noemt de
auteur de zinnelijke begeerten **lager** dan de geestelijke.
Van een maaltijd genieten staat minder hoog dan kunst-
genot. Weer wordt voor deze dwaling de Heilige Schrift
te hulp geroepen, daar het op blz. 116 heet: „Doch ook
Gods Woord onderscheidt wel ter dege „hooger" en
„lager" beginsel, deel. Uit de aarde aardsch, stof uit
stof, maar daarin blaast God het hogere beginsel,
den geschapen Geest (met een hoofdletter — J. M. S.)
en deze is van hemelsche afkomst". „Er is iets in hem
(n.l. den mensch) van God" (blz. 123). „Hij (n.l. de
mensch) God" (blz. 130).

We noemen tenslotte nog deze twee dwalingen van
dezen auteur, dat de goddelijke Personen van de drie-
eenheid **iets formeels** zijn en dat hij niet weet, of de
verhouding van God tot Adam vóór den val ook religie
(hand des verbonds) kan worden genoemd (respectieve-
lijk blz. 102 en 80).

k Geloof voor de lezers van dit blad de vraag, boven
dit artikel geplaatst: Is Dr Steen een calvinistisch wijs-
geer?, voldoende te hebben toegelicht om daarop te
kunnen antwoorden: helaas niet. Het is na het boven-
staande geen open vraag meer, aan welke zijde de
„philosophia deformata" te zoeken is. En we stemmen
met Prof. Kuyper in: inderdaad, erger dan in de dagen
van Assen.

s-Gr.

J. M. S.

De zaak Ds K. van Dijk.

Indertijd gaven we hier het woord aan Dr C. J.
Goslinga, die bezwaren inbracht tegen overname van
een door den heer J. van Dijk in „Leeuwarder Kerkbode"
geschreven artikel, betreffende de zaak van Ds K. van
Dijk, missionair-predikant. Waar we Dr Goslinga het
woord gaven, die óók tegen den heer J. van Dijk zijn
bezwaren inbracht, eischt „de billijkheid", dat we thans
ook overnemen, wat laatstgenoemde op zijn beurt op-
merkt ter beantwoording van Dr Goslinga:

In den eersten tijd ben ik steeds uitgegaan van
de veronderstelling — omdat ik dat zoo gaarne wilde
en dat het meest voor de hand lag —: Ds van Dijk
zal zich hebben misgaan en de Generale Synode is
in haar recht". Maar bij vragen en navragen, bij
ernstig onderzoeken, niet alleen door mij, ook door
„bevoegde instanties", kwam ik tot de voor mij, neen,
niet verblijdende maar verbijsterende overtuiging, dat
de Synode (ik bedoel in 1933) had gefaald. Dat heeft
me gesmart. Daardoor heeft mijn vertrouwen in de
meerdere vergaderingen onzer kerken een schok ge-
kreken. Wat ik bij den aanvang niet had willen ge-
looven, heeft de Generale Synode van 1933 zelf moe-
ten toegeven: „Wij hebben den missionairen Dienaar
Ds van Dijk onverhoord en ten onrechte veroordeeld!"

En ook daarna wilde ik gaarne voor de toekomst
onze Generale Synode m'n volle vertrouwen geven.

Wat doet echter dezelfde Synode, die de fout van
haar voorganger met leedwezen erkent?

Weer veroordeelt ze dienzelfden Missionair on-
verhoord!

Had Dr G., die in de Zendingzaken geen onbekende
is: deputaat der Friesche Zending, geregeld mode-
reren-lid der Zending-Synode, van de laatste zelfs
voorzitter — had hij mij kunnen verzekeren: „Maar
U vergist zich, Ds van Dijk is niet in 1933 onverhoord
veroordeeld!" — ik zou hem heel, heel dankbaar zijn.
Want daarmee zou deze blaam niet op de Generale
Synode rusten.

Maar dat zegt hij niet! En indien één het kan
weten, of Ds van Dijk wel of niet bij de behandeling
der zaak ter Synode gehoord is, dan toch zeker Ds
van Dijk zelf. En die weet daarvan niet af!

Vervolgens:

Dat is me een oorzaak van droefheid. En van harte
wil ik er aan meewerken, dat dit prestige weer her-
steld wordt! Echter niet in den weg van wat verkeerd
is, goed te praten, of dood te zwijgen. Wel in den

weg, dat mogelijk onrecht worde hersteld, en het
voor ieder weer duidelijk worde: Waar ook het recht
wankelt, bij onze meerdere vergaderingen is het vol-
komen veilig!

Voorts gaat het protest tegen mijn misbruikmaking
van het feit, dat de zaak-Ds van Dijk in comité moest
worden behandeld.

Ik weet niet zeker, wat Dr G. hiermee bedoelt. Ik
heb van dat feit helemaal geen gebruik gemaakt.
Maar misschien wil hij daarmee zeggen, dat ik zoo
niet had mogen schrijven, omdat ik kon weten, dat
niemand der gewezen Synode- en Commissieleden
zich daar tegen kon verdedigen.

Ik merk daartegen op, dat mijn schrijven o.a. ging
tegen de houding der Afzonderlijke Vergadering, die
Ds van Dijk niet als lid der Vergadering toeliet. Dat
heeft met het vergaderen-in-Comité niet te maken.

En voorts tegen het feit, dat Ds van Dijk niet ge-
hoord werd en anderen, die bij de zaak betrokken
waren, wel in de gelegenheid waren zich uit te spre-
ken. Ik betwijfel het echter, dat, stel eens, dat ik
me hierin vergiste, het in-comité-vergaderen een be-
letsel zou wezen, om dit tegen te spreken.

Tenslotte:

Aan den anderen kant — nu Dr G. het me kwalijk
schijnt te nemen, dat ik een „beschuldiging" uit-
spreek, waartegen de betrokkenen zich niet kunnen
verweren; nu moet ik daaruit wel afleiden, dat hij
het van de Generale Synode ook niet zal goed kunnen
praten, dat deze Ds van Dijk beschuldigt, zonder dat
hij kennis heeft kunnen nemen van die beschuldi-
gingen en helemaal niet in de gelegenheid geweest
is, zich daartegen te verdedigen!

Erger voor mij is, dat Dr G. verklaart, dat mijn
stuk zeer eenzijdige voorstellingen en verdacht-
makingen bevat.

Zoolang hij echter niet aangeeft, waarin deze be-
staan, ga ik daarop niet in.

Alleen constateer ik wel, dat hij hier beschuldigin-
gen uitspreekt, die hij niet bewijst.

„Zulke eenzijdige voorstellingen en verdachtmakingen
(welke?) herinneren aan de actie tegen de
Synode van Assen van 1926", heet het dan.

Wat dat met de zaak te maken heeft, begrijp ik niet.
Ik wil geen actie tegen de Synode. Maar ik wil
ook niet erkennen, dat een Synode onfeilbaar is. En
meen ook het recht te hebben, om uit te spreken,
dat ik me over een of andere daad der Synode be-
droef, als ik tegelijk de gronden noem, waarop die
droefheid rust, en dat doe uit liefde tot de kerk.

Wil Dr G. dat noemen actie-voeren tegen de Synode
à la 1926, dat is voor zijn verantwoording.

En dan volgt nog een vraag aan mijn adres: „Weet
de schrijver niet, dat Ds van Dijk ongeveer al zijn
collega's op Java heeft aangeklaagd?"

Ja, dat weet ik zeer goed. Ik weet zelfs wel meer.
Ik weet ook, dat eerst bijna al de collega's van
Ds van Dijk op Java hem hebben beschuldigd van
allerlei dingen in een schrijven aan de Generale De-
putaten, waarin ze tegelijk aan de Generale Deputaten
het recht gaven, van dat schrijven gebruik te maken,
waar ze dat gewenscht of noodzakelijk achten; en
ook dat Ds van Dijk ze vermaand heeft die beschul-
digingen in te trekken; en ook, dat ze tegen Ds van
Dijk gezegd hebben: „Als ge dan denkt, dat we af-
wijken van de Gereformeerde lijn, heb dan den moed
ons bij onze kerkeraden aan te klagen; en ook, dat
onze Heliand Zelf gezegd heeft, dat, wanneer een
broeder tegen ons gezondigd heeft en hij naar ons
vermaan niet luistert, „dat we het dan der gemeente
(d.i. den kerkeraad) zullen zeggen.

Dat alles weet ik.

„Dus dan hadden naar den door hem gestelden
regel al de collega's op Java door de Synode moeten
worden gehoord", gaat Dr G. verder.

Wie met die „hem" bedoeld is, blijkt niet duidelijk.
De schrijver (onderget.) of Ds van Dijk?

„Doet er ook weinig toe, want die regel is noch
door den een, noch door den ander gesteld. Die regel
bestond reeds lang vóór er een zaak-Ds van Dijk was.

En voorts gaat het beweren van Dr G. niet op.

Want de collega's waren niet aangeklaagd bij de
Generale Synode; maar bij de kerkeraden; terwijl
bovendien (naar ik meen te weten) een tweetal col-
lega's ter Synode aanwezig waren; één in elk geval.

Over den psalmbundel van Ds H. Hasper.

Over de psalmberijming van Ds Hasper gaven we ons
oordeel; naast groote waardeering hadden we ook ern-
stige bezwaren. Zonder eenige ruggespraak met ons
kwam de heer Jan Zwart voor wat het muzikale ge-
deelte betreft, ook tot het uitspreken van ernstige be-
denkingen. We zouden het hierbij — ook al uit reve-
rentie voor de veelszins uitnemende praestaties van
Ds Hasper — gelaten hebben, ware het niet, dat hier
en daar de indruk gevestigd was, alsof de stem van
„De Reformatie" vrijwel een eenzame, misschien wel
ietwat eenzelvige was. In zulke omstandigheden, die
in Nederland nog al goedkoop in het leven te roepen
zijn, is het goed, ook eens anderen te hooren. „Het
Handelsblad" sprak zich in een artikel van Ds B. J.
Aris te Amsterdam ook uit. We lezen o.m.:

De bijna Amerikaanse reclame, die gemaakt wordt
voor „Het Boek der Psalmen", van de hand van Ds H.
Hasper, heeft een zekere hausse-stemming gepro-
duceerd, die het schier onmogelijk maakt om onbewogen
zijn oordeel over dezen bundel kenbaar te maken.
Van „Het Boek der Psalmen" is gelijktijdig een editie
voor protestanten en een voor roomsch-katholieken
verschenen, de laatste voorzien van de kerkelijke goed-
keuring. Alleen dit feit is reeds een gebeurtenis van
belang.

De A.V.R.O. heeft besloten den bundel van Ds Hasper
bij de morgenwijdingen te gebruiken. Prof. Dr H. Th.
Obbink, Dr J. R. Callenbach en Ds J. W. A. Klink-
hamer Bredius hebben een verzoek tot de Synode
gericht om een zoodanige wijziging der kerkelijke
reglementen aanhangig te maken, dat uit den bundel
van Ds Hasper in de officiële godsdienstoefeningen

der Ned. Herv. Kerk mag worden gezongen. Aan som-
mige classicale vergaderingen is adhaesie aan dit
verzoek gevraagd. Ik hoorde zelfs, dat de classis Zut-
phen der Ned. Herv. Kerk er een buitengewone classi-
cale vergadering aan zal wijden, waarin Ds Hasper
gevraagd is zijn werk toe te lichten. Volgens een
krantenbericht is in het departement van Onderwijs,
onder leiding van den minister, een gecombineerde
vergadering van hoofdamtaren van dit departe-
ment met inspecteurs van het gymnasium en middel-
baar onderwijs en den inspecteur van de onderwijs-
opleiding gehouden, in welke vergadering de minister
zijn medewerking heeft beloofd voor maatregelen,
liggende binnen de sfeer der overheidsbemoeieningen,
voor zoover mogelijk, om den arbeid van Ds Hasper
ook aan het onderwijs ten goede te laten komen.
Menige recensie van deze bundels in de kerkelijke
pers stroomde zoo over van enthousiasme, dat ze meer
op een geloofsbelijdenis dan een boekrecensie geleek.
Na afloop van een officiële godsdienstoefening in
een der Ned. Herv. Kerken te Rotterdam werd een
zangoefening gehouden met de nieuwe psalmbewer-
king Ds Hasper; voor Amsterdam staat een dergelijke
zangoefening op stapel. De hausse-stemming is on-
miskenbaar.

Na eenige voorbeelden te hebben gegeven, vervolgt
de schrijver:

Het komt mij echter voor, dat de beoordeeling van
den psalmbundel van Ds Hasper op een bedenkelijke
wijze vertoebeld wordt doordat men instemming met
de idealen van Ds Hasper verwacht met instemming
met de verwerkelijking, die hij er aan heeft
gegeven.

Schrijver heeft hier en daar bezwaar tegen de taal
van Ds H.'s bewerking, en vervolgt dan:

Hier komt nog bij, dat de bundel veel te weinig
rekening houdt met het feit, dat allerlei verzen uit
de vertaling van 1773 tot een geestelijk eigendom der
gemeente zijn geworden, waaraan een zoodanige ge-
wijde traditie zich heeft gehecht, dat men ze nooit
zal willen missen. Wanneer men bijv. de bekende en
geliefde verzen uit Psalm 25, 43, 68, 84, 86, 95, 97, 98,
103 en 139 in dezen bundel terug zoekt, vindt men
hier en daar wel een zin; soms een vers, uit de be-
rijming van 1773 overgenomen, maar hij mist er meer
dan hij terugvindt. Dit is een belangrijk bezwaar
tegen de bewerking van Ds Hasper, dat hij te weinig
rekening heeft gehouden met de werkelijke practijk.
De bekende regel

„k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên

zal toch niet gauw vervuld worden voor Haspers:

„k Zal eeuwig roemen, Heer, uw goedertierenheid,

welke laatste regel noch om den Hebreuwschen
grondtekst, noch om de melodie noodig was. Er is
toch ook niemand, die het wagen zal in „Wilhelmus
den regel „Een Prince van Oranje" te veranderen
om de melodie. Heel wat verzen uit de berijming van
1773, die toch nooit gezongen worden — en dat zijn
er vele! — zal ieder graag door betere vervangen
zien, maar bepaalde geliefde goede verzen zal men
nooit willen opgeven, tenzij een dichter opstond, die
een nieuwe psalmberijming gaf van een dergelijke
aansprekende taal en geest, dat men meer terugkreeg
dan men op gaf. Maar dat zal dan een andere dichter
moeten zijn dan Ds Hasper.

Ook de muzikale beteekenis wordt onderzocht:

Behalve het literaire en het kerkelijke is er nog
een musicologisch bezwaar tegen den bundel.
Ik noem daarvan alleen de triolen en de rusten. Wat
dit aangaat onderschrijf ik geheel het oordeel, dat
Ds A. B. te Winkel, Ned. Herv. pred. te Den Haag,
in de laatste „Kroniek" van „Onder Eigen Vaandel"
geeft: „Neen, hoeveel eerbied wij ook hebben voor
het werk van Ds Hasper, het is te vroeg, om nu al
te roepen: wij moeten het in de kerk zingen. Aan een
nieuwe berijming voor de kerk zijn wij door dit werk
nog bij lange na niet toe. Het mag een eerste stap
zijn. Meer dan een eerste is het niet. En als waar
is, wat wij van de melodieën hooren, dan is het voor
ons zelfs de vraag of het een eerste stap is. Laat men
nog gerust wat wachten, alvorens men het op de
scholen gaat invoeren".

Schrijvers conclusie is vrijwel gelijk aan de mijne:

Toch geloof en hoop ik, dat er uit al dezen toege-
wijden arbeid nog veel goeds kan voortkomen. Indien
daaruit voortkomt — en dat lijkt mij lang niet on-
mogelijk — dat er een nieuwe berijming komt van
alle verzen die in de berijming van 1773 zijn bedor-
ven, ja misschien zelfs een volledige nieuwe berij-
ming, waardoor de bijbelsche psalmen weer beslag
krijgen op ons volk, en indien mede door het werk
van Ds Hasper de schat der oorspronkelijke melodieën
weer wordt geopend en in ieders werkelijke bezit wordt
gebracht, dan zou dit een enorme geestelijke beteke-
nis hebben. Maar daarvoor is dan noodig een andere
bewerking der psalmen dan Ds Hasper thans gegeven
heeft. Daarom is ook mijn oordeel over deze psalm-
bewerking: het mag een eerste stap zijn, meer dan
een eerste is het niet. Het is zelfs de vraag of het
een eerste stap is.

Ik zou, wat het laatste betreft, volgaarne spreken
van een ernstigen oproep tot, en een waardevolle hulp-
verleening bij het nemen van een eersten (officiële) stap.

In een tweede artikel in hetzelfde blad komt Ds Aris
nog eens terug op de kwestie. We vernemen dan iets
over besprekingen, die binnenkamers gevoerd zijn:

Aan de door de Alg. Synode der Ned. Herv. Kerk
ingestelde commissie tot samenstelling van een nieu-
wen liederenbundel, heeft onlangs de Alg. Synodale
Commissie een oordeel omtrent Ds Haspers psalm-
bewerking gevraagd. Het spreekt wel vanzelf, dat de
Alg. Synodale Commissie op het oordeel der genoemde
liederenbundel-commissie geen prijs zou hebben ge-
steld en het zelfs niet zou hebben gevraagd, indien
deze liederenbundel-commissie niet in volkomen vrij-